

## LATVIJAS 50 GADU OKUPĀCIJAS MUZEJA FONDS



1997. gada marts, Nr.3

# APKĀRTRAKSTS

„OKUPĀCIJAS MUZEJA DARBS VELTĪTS  
PIEMIŅAI, PATIESĪBAI, APSKAIDRĪBAI“

AKADEMIKIS JĀNIS STRADINŠ

### Liecināt par šo laiku ar darbiem un atbalstu

Šodien, 20. gadsimta beigās, mēs – kā reti kāda paaudze – esam liecinieki vienreizējam fenomenam. Pasaules vēsture pagriežas jaunā virzienā – tikai otro reizi šajā gadsimtā. Beidzas drausmīgais totalitārisma laikmets, kas sākās ar liktenīgo oktobrja revolūciju pirms 80 gadiem.

Kad bijām bērni, mēs prasījām saviem vecākiem vai vecvecākiem: „Kā tas toreiz bija? Ko tu redzēji? Ko piedzīvoji karā, revolūcijā? Kādas bija bēgļu gaitas? Kā pārdzīvoji deportācijas? Kāds bija okupācijas laiks?“ Tāpat mums būs jāatbild par pieredzēto, piedzīvoto lielo izmaiņu laikā gadsimta beigās, kad lielais pasaules vēstures rats pagriezās un arī Latvijas liktenis izšķīrās. Bet mēs nevaram būt tikai liecinieki.

Mums būs katram jāatbild uz jautājumiem: „Ko tu darīji? Kur tu pieliki roku? Kā ietekmēji vēstures rata griešanos? Vai stiprināji, vai turēji vēstures asi, lai Latvijas pagrieziens nepazaudētu sakaru ar tās vēstures pamatiem, lai Latvija pastāvētu latviska, brīva, demokrātiska?“ Lai 50 gadu okupācijas varai nebūtu sakāms pēdējais vārds Latvijas vēstures izpratnē un lai arī pašu vēsturi neierēķinātu milzīgo upuru skaitā.

Latvijas 50 gadu Okupācijas muzejs jau četrus gadus atklāj, atceras, šo apspiestības laiku. Muzeja Fonds aicina visus liecināt par šo laiku ar darbiem un atbalstu.

Paulis Lazda

Latvijas 50 gadu okupācijas  
muzeja fonda prezidents

## Atgriešanās

„Darbs katrā ziņā ir jāturmīna un jāvērš plašumā, lai visi zinātu un saprastu mūsu tautas likteni un ciešanas.“\*

Esmu Joti pateicīga Latviešu apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē prezidija priekšsēdim Bruno Krūmiņa kungam, par laipno aicinājumu 1996. gada 18. novembrā sarīkojumos stāstīt Austrālijas latviešu sabiedrībai par Okupācijas muzeja izveidošanu un darbu. Runāju Adelaidē, Melburnā, Sidnejā, Kanberā un Brisbanē. Visiem sarīkojumu rīkotājiem un daļībniekiem pateicos par teicami noorganizētiem sarīkojumiem un manis sirsnīgo uzņemšanu.

Man šī bija arī atgriešanās manā jaunības zemē, kur beidzu skolu un universitāti. Biju Joti laimīga, ka pēc gaļajiem trimdā pavadītajiem gadiem varēju runāt par atgriešanos Latvijā, varēju stāstīt arī par savu atgriešanos un par darbu, kuŗu veic Okupācijas muzejs.

Ir daudzas un dažādas atgriešanās, un mums, trimdiniekim, ir dažādas iespējas, kā tagad pārnākt savā dzimtenē. Burtiskā - fiziskā - aizbraukšana un palikšana dzīvot Latvijā ir viens veids, bet ne vienīgais.

Okupācijas muzejs savā ziņā ir arī atgriešanās muzejs - tur izstādītas dažādas piemiņas lietas, kurās darinājuši izsūtītie, ieslodzītie, deportētie latvieši bieži vien Joti tālu no Latvijas, daudzi, kas paši Latvijā neatgriezās. Šie priekšmeti ilgi slēpti un glabāti, bet tagad ne tikai atgriezušies Latvijā - ar Okupācijas muzeja izveidošanu tiem dota cieņas pilna vieta atklātībā. Tie tagad liecina par mūsu tautas piederīgiem, kas bijuši garīgi nesalaužami un pratuši savu cilvēcību saglabāt un izteikt necilvēcīgajos apstākļos. Izšuvumi, zīmējumi, rakstītie vārdi uz lupatiņām, bērza tāss, ietinamā un maisa papīra liecina par īdzīvēku mīlestību tur, kur naidam vienīgam ir bijusi vara.

Pateicoties Okupācijas muzeja fotogrāfa Andreja Feldmaņa un fotogrāfa Jāņa Nollendorfa sagādātiem diapozītiem, varēju dažas šīs piemiņas lietas un muzeja iekārtojumu parādīt latviešiem Austrālijā.

Savā un Okupācijas muzeja fonda vārdā sirsnīgi pateicos visām Austrālijas latviešu organizācijām un privātām personām, kas Latvijas Valsts proklamēšanas 78. gada dienas atcerē savu morālo un financiālo atbalstu novēlējuši OMF darba sekmēšanai. Paldies ikvienam labvēlim, kas izprot un atbalsta OMF darbu.

Gundega Michele  
OMF direktore

## Muzeja un fonda autoritāte ir pieaugusi

Iespēja 1996. gada nogalē trīs mēnešus dzīvot un strādāt Nujorkā bija reta veiksme un lieliska izdevība smelties jaunu informāciju, iegūt materiālus, papildināties manā profesijā. To nodrošināja Fulbraita stipendija, kuru ieguvu, piesakot tēmu „Kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzības teorija un prakse.“ Kolumbijas universitātes Arhitektūras skolas bibliotēka, šīs skolas profesors arhitekts Sigurds Grava un Daugavas Vanagu organizācijas Nujorkas nodaļa bija mani galvenie padomdevēji un atbalstītāji.

Vairākos pasākumos Nujorkā iepazīstināju sabiedrību ar Okupācijas muzeja fondu un tā darbību. Nācās atbildēt uz Joti daudziem jautājumiem, kuri skāra kā mūsu fonda muzeja ēkas likteni, tā arī izstādē rādīto vēstures notikumu skaidrojumu. Pārliecinājos, ka muzeja un fonda autoritāte ir pieaugusi un mēs baudām lielu mūsu tautiešu uzticību un atsaucību. Ir iepriecinoši, ka īdzīšinējais darbs, rādot 50 gadu ilgo okupācijas vēsturi, nav radījis iespaidu par īslaicīgu, atmodas izraisītu kampaņu. Mājup vedu ne tikai ziņu par Daugavas Vanagu 500 dolāru ziedojumu, bet arī relikvijas -

\* Šeit un turpmāk – citāti no viesu grāmatas

Valža Upmaņa sagādātos leģionāru materiālus, jau mirušā vidzemnieka Ed. Zariņa trīs dienasgrāmatas, kuras rakstītas, dokumentējot ciešanas, ko radījusi ģimenes iziršana, sievai un bērniem atrodoties GULAGĀ, bet vīram - neziņā, dzīvojot svešumā rietumu pasaulē. S.Grava sagatavoja argumentētu publikāciju Latvijas presei, aizstāvot bijušo Strēlnieku muzeja ēku kā vēsturisku okupācijas laika būvniecības pieminekli. Tā nojaukšanai trūkst pietiekamas argumentācijas. Prombraucot bija žēl šķirties no atsaucīgajiem un laipnajiem saimniekiem - Nujorkas latviešiem. Par mūsu tikšanās vietu Latvijā vienprātīgi izraudzījām Okupācijas fonda muzeju.

Rihards Pētersons  
OMF padomes loceklis

## Tur tālumā, pāri ūdeņiem

Pagājušā gada septembrī un oktobrī pēc LELBA uzaicinājuma es viesojos Kanādā un Amerikā, bet novembrī pēc Anglijas Nacionālās padomes ielūguma piedalījos piecos valsts svētku sarīkojumos Anglijā. Visur bija liela interese gan par muzeja darbu un iecerēm, gan par sabiedrības un valdības attieksmi pret to. Man jautāja, vai muzeju apmeklē arī cittauteši, Saeimas deputāti, sabiedrībā pazīstami cilvēki. Tikšanās reizēs savus vērojumus un vērtējumu par muzeja darbu izteica tautieši, kas muzeja durvis vēruši jau vairākkārt. Arī privātajās sarunās nevarējām apiet tematu „Latvijas okupācija“ - galu galā emigrācija taču ir tās rezultāts. Es aicināju tautiešus rakstīt atmiņas, īpaši par saviem braucieniem uz Padomju Latviju, kur arī viņi piedzīvoja vajāšanas, tiesa gan, ievērojami maigākā un izsmalcinātākā veidā. Atgriežoties no Amerikas un Kanādas, pārvedu muzejam ziedojumu (\$738 un Can\$300), laba vēlējumus muzeja darbiniekiem un solījumu pašdzēt arī turpmāk dažādos veidos.

Man bija izdevība redzēt latviešu kultūras centros glabātos unikālos izdevumus par Latvijas okupāciju un tās sagatavošanu. Tādi droši vien ir arī privātajās bibliotēkās. Lasītāju skaits mītnes zemēs diemžēl samazinās, bet Latvijā dzīvojošiem šie materiāli nav pieejami.

Es redzēju latviešu kapsētas, kur atdusas tie, kas sapni par Dzimteni lika pagalvī uz visiem laikiem. Redzot neskaitāmās sveču liesmas mirušo piemiņas vakarā Katskiļu kapos, bija jādomā par šo sapni tad un šodien, un tautas traģēdiju, kas nav beigusies.

Vašingtonā apmeklēju grandiozo Holokausta muzeju. Iedomājoties mūsu nelielo, ar tādām pūlēm radīto, jutu gandarījumu par to, cik daudz spēj laba griba un godīgs darbs. Mūsu iespējas galvenokārt ierobežo divdabīgā attieksme pret komunistisko genocīdu ne tikai Latvijā, bet arī visā pasaulē. Pasaule gan baidās, gan kojetē ar komunisma ideoloģijas turpinātājiem. Vai nav dīvaini, ka starp fašismu un komunismu joprojām nav novilkta vienādības zīme? Un tas nav atzīts par noziegumu pret cilvēci.

Tos ārpus Latvijas dzīvojošos tautiešus, kuru mazbērni aiziet projām no latviskā, mokoši nodarbina identitātes saglabāšanas jautājums, ar tādu zaudējumu ir grūti samierināties. Daudziem vecākās paaudzes cilvēkiem tā ir liela traģēdija.

Esot tik ilgi projām no Latvijas, nav viegli izprast tur notiekošo. Kaut arī tagad drīkstam satikties, ar dažām kopā sanākšanas reizēm vien ir par maz, lai abas pusēs laikmeta uzspiestā zīmoga dēļ spētu saprasties pilnīgi visās lietās. Tas nav panākams dažos gados. Lietas kārtojas lēnām, daudz ko pārrunājot un vismaz garā piedaloties visā tajā, kas Latvijā notiek pašlaik. Mēs daudz runājam par piedalīšanās iespējām. Man negadījās sastapt nevienu, kas tur tālumā, pāri ūdeņiem, apšaubītu tautas vēsturiskās atmiņas kopšanas nepieciešamību. Esmu pateicīga tautiešiem par patiesu sirsnību, uzmanību un vēlmi uzzināt, izprast un pašdzēt dzimtenei.

Anda Līce  
OMF padomes locekle

# MUZEJS SKOLĀS – SKOLAS MUZEJĀ

## Latvijas okupācijas muzeja Izglītības programmas darbs un plāni

*„Paldies par iespēju mums - lauku skolas skolēniem - apmeklēt muzeju un gūt papildus zināšanas vēsturē.“*

Muzejs vēl gan nav bijis skolās, bet skolas ienākušas pavisam jaunā un paplašinātā veidā muzejā, sākoties Latvijas okupācijas muzeja Izglītības programmas (LOMIP) projekta „Muzejs skolās – skolas muzejā“ pirmajiem pasākumiem.

Pagājušajā apkārtraksta numurā aprakstītais projekts guvis Sorosa fonda – Latvija Ls 3500 piešķīrumu. Kopā ar PBLA \$2500 „sēklas naudu“ un nelielu muzeja piemaksu tas nodrošina projekta darbību līdz šī gada jūlijam. Projekta pirmā daļa LOMIP vadītājas Dagnijas Staško vadībā, asistējot vēsturnieci - metodīķei levai Zalānei un padomniekam Valteram Nollendorfam, jau rit pilnā sparā. Pirmais pasākums bija informācijas seminārs izglītības darbiniekiem 22. janvārī, kurā piedalījās ap 40 dalībnieku, galvenokārt no Latvijas rajonu skolu valdēm un metodiskajām apvienībām. Dalībnieki apskatīja muzeju un saņēma informatīvus materiālus par projektu. Pārrunās izskanēja atzinība par muzeja iniciatīvu, bet svarīgākais bija prakstiskais atzinums, ka ar mācībām skolā apvienotus muzeja apmeklējumus tikai retos gadījumos nevarētu samaksāt pašpārvaldes vai skolu valdes.

Jau 24. un 25. janvārī muzeja telpās pulcējās 18 vēstures skolotāji un metodīķi, lai sāktu mācību materiālu gatavošanas darbu. Viņi bija izraudzīti no vairāk nekā 70, kas bija atsaukušies uz LOMIP aicinājumu *Izglītībā un kultūrā* un vēstulēs skolu valdēm. Seminārā viņus ievadīja vairāki referāti par pēdējā laika vēstures izpētes problēmām (Latvijas vēstures institūta līdzstrādniece Irēne Šneidere), par interaktīvām, analītiski metodiskām pieejām vēstures mācīšanā (vēsturniece - metodīķe leva Zalāne un vēsturnieks Andris Aukmanis) un par mācību materiālu sagatavošanas praktiskiem jautājumiem (Bērnu vides skolas speciāliste Jolanta Gūža). Dalībnieki izstrādāja apjomīgus sarakstus ar nesenās vēstures izpētes avotiem, ieskaitot dokumentus, uzskates materiālus un cilvēkliecības, kā arī ar metodēm, ko varētu pielietot šīs vēstures mācīšanā. Vienojās arī par apstrādājamām tēmām, jo visu muzeja materiālu nav iespējams apskatīt ne pāris nedēļu mācībās skolā, ne arī vienā muzeja apmeklējumā, kas sastāts ar šīm mācībām. Starp izvēlētajām tēmām: „Hitlera - Staļina pakts un tā sekas 1939./40.gadā“, „Latvijas armijas iznīcināšana“, „Bēgšana un izceļošana no Latvijas 1944./45. gadā“, „Deportācijas“, „Kolektivizācija“, „Komjaunatne“, „Ielu nosaukumu maiņas“, „Pretestības kustība Latvijā līdz 1956. gadam.“

Seminārs turpinājās 7. un 8. februārī, galvenokārt kopīgā darbā, pārrunājot ieskicētos materiālus un tajā iekļautās mācību metodes un gatavojoties materiālu galīgajai izstrādei, ko paredzēts pabeigt aprīļa sākumā. Par pretestības kustību pēckara posmā savu analīzi deva vēsturnieks profesors Henrihs Strods, bet Cesvaines skolotāja Ilga Holste kollēgas iepazīstināja ar veidiem, kādos vēstures stundās iesākto darbu var turpināt pašdarbības ceļā, veidojot pētniecības projektus un iesaistot tajos ne vien skolēnus, bet arī apkārtējo sabiedrību.

Pēc materiālu sagatavošanas noritēs darbs ar skolotājiem. Pirmie skolotāju semināri muzejā notiks 18./19. un 25./26. aprīlī. Tad arī sāksies muzeja ceļš uz skolām un skolēnu jaunais ceļš uz muzeju. Brošuriņā, ko LOMIP izplata skolām, minēts, ka apmeklējumos turpmāk dos priekšroku klasēm, kuŗu skolotāji būs apmeklējuši skolotāju seminārus un sagatavojuši savus skolēnus pirms muzeja apmeklējuma .

Izglītības programmas vajadzībām muzejs izremontējis un iekārtojis vienīgo iespējamo vietu – telpu muzeja pagrabā. Arī tā ir par mazu, lai varētu ērti strādāt 20 skolotāji, bet patlaban citu iespēju muzejā nav. Taču interese par okupācijas laika vēsturi un par jaunu metožu un materiālu

sagatavošanu ir tik liela, ka darba darītāji nesūdzas. Nesūdzas arī par vajadzību valkāt mētejus un jakas, lai iepazītos ar muzeja eksponātiem.

Tālākajos programmas plānos, kā LOMIP vadītāja Dagnija Staško ziņoja muzeja padomes sēdē 9. janvārī, ietilpst seminārs novadmuzeju vadītājem, lai viņus ieinteresētu lielāku uzmanību veltīt okupācijas laika un tā sekū izpētei savā novadā, it sevišķi sadarbībā ar skolām. Šī pasākuma ietvaros muzejam padomā izveidot datu bāzi par jau pieejamiem laikmeta materiāliem un eksponātiem šajos muzejos. Paredzēts jau pavasarī sākt arī ikmēneša vispārizglītojošo referātu sēriju pieaugušajiem par tēmām, kas saistās ar muzeja darbu, eksponātiem un okupācijas laika jautājumiem vispār. Pirmie referāti šajā sērijā ievadīs klausītājus šīgada jaunās ekspozīcijas tēmās par laika posmu no 1964. līdz 1982. gadam. Bez tam turpināsies gan jaunu mācības materiālu sagatavošana, gan arī skolotāju semināri un, protams, skolu apmeklējumi muzejā.

Lai šo nozīmīgo un plaši izvērsto darbu veiktu, muzeja padome atvēlējusi ne vien budžeta līdzekļus, bet arī paredzējusi iespējas LOMIP darbam pieņemt mērķziedojuimus. Jāpiemin, ka 1996. gadā ASV Daugavas Vanadzes skolēnu apmeklējumiem muzejā ziedoja \$5 254.50, Čikāgas latviešu ev. lut. Ciānas draudzes Dāmu komiteja - \$200, Daugavas Vanagu Britu Kolumbijas nodaļa (Kanādā) - 1100 Kanādas dolāru, Daugavas Vanadžu Kanādas nodaļas valde - 600 Kanādas dolāru, Daugavas Vanagu Kanādas nodaļa - \$100, Melburnas 1. latviešu ev. lut. draudze - 100 Austrālijas dolāru, Otavas latviešu ev. lut. Miera draudze - \$200, Otavas DV nodaļa - \$400. Ziedojuumi lietoti minētajam mērķim - līdz ziemas sezona muzeju bija apmeklējušas 35 skolas ar 863 skolēniem. Turpmāk mērķziedojuimus izlietos it sevišķi skolotāju semināru un mācību materiālu sagatavošanai. Tie sūtāmi ar atzīmi „Izglītības programmai“ uz to pašu adresi, kur citi ziedojuumi Latvijas okupācijas muzejam. Tie pašādēļ izglītot skolotājus, skolēnus un plašāku sabiedrību par to, kas notika zem divu okupāciju varas – lai atcerētos, atgādinātu un pieminētu.

Valters Nollendorfs  
OMF padomes loceklis



Muzeja izpilddirektore Anna Zoldnere iepazīstina informācijas semināra daībniekus ar Okupācijas muzeja vēsturi. No kreisās: A. Zoldnere, Izglītības programmas vadītāja Dagnija Staško, muzeja archivāre Brigitā Radziņa

## Video projekts

Ar Sorosa fonda 8000 Ls piešķīrumu 1996. gada 1. oktobrī sākām īstenot video projektu, filmējot padomju un vācu okupācijas laikā represētos, cietušos un pasaulē izķīdušos Latvijas iedzīvotājus.

Diemžēl līdz Sorosa fonda piešķīruma brīdim neviena sabiedriskā organizācija Latvijā neizrādīja interesi par šādu dzīvās liecības iegūšanas formu. Atmodas sākumā mēs vienoti izteicām savu sāpi par latviešu tautas zaudēto daļu, vārdos nosodījām padomju okupācijas režīmu, bet nezin kāpēc nevēlējāmies nākošajām paaudzēm saglabāt vēl šodien dzīvo cilvēku apsūdzību par pārciestajiem pazemojumiem.

Šādas video liecības vajadzēja uzkrāt Latvijas televīzijā un veidot regulārus raidījumus. Joprojām tas netiek darīts, ja nu vienīgi ar kādu nelielu atmiņu pieskārienu 25. marta un 14. jūnija notikumiem.

Sākotnēji iecerējām katru cilvēku filmēt caurmērā vienu stundu, bet darba gaitā filmēšana pieauga līdz trim stundām. Liecību sniedzēju stāstījums par pārdzīvoto Gulaga nometnēs ir tik saistošs un emocionāls, ka neuzdrošināmies radīt kādus laika ierobežojumus. Mums, filmētājiem, tās ir saspringta darba stundas un dienas, jo dzīvesstāsti ir jāizdzīvo līdzi stāstītājiem.

Daudzi intervētie attlicina kādu latu no vecuma pensijas mazumiņa, lai nopirktu videokaseti, ar sevis stāstītā ierakstu, ko atstāt mazbērniem.

Ir grūti noklūt Latvijas attālākajos novados, kur nav dzelzceļa un autobusa satiksmes. Daudzviet padomju laikā, meliorējot zemi, ir izpostīti iebraucamie ceļi lauku sētās. Mēs būtu ļoti pateicīgi, ja fonds saņemtu dāvinājumā apvidus automašīnu.

Andrejs Edvīns Feldmanis  
projekta vadītājs



OMF uzņemšanas grupa izbraukumā pie Jāņa Vītolīņa Jelgavā. No kreisās: video projekta vadītājs kinorežisors Andrejs Edvīns Feldmanis, liecības sniedzējs Jānis Vītolīņš, kinooperators Aivars Reinholds

## „Paldies katram ikvienam“

„*Paldies katram ikvienam,  
kas ir pieļicis savu roku šim vēstures muzejam.*“

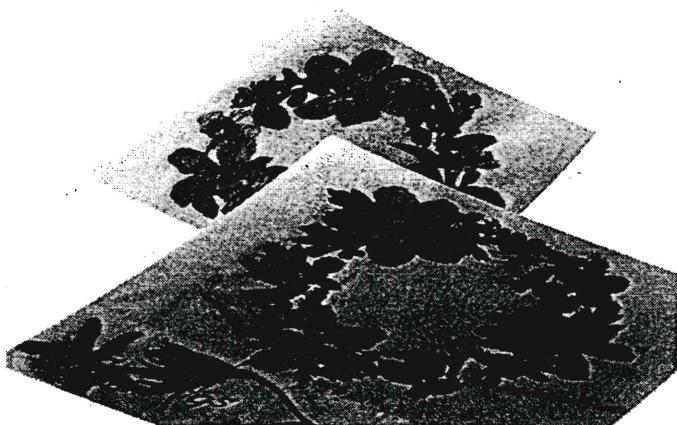
Šis ieraksts Okupācijas muzeja viesu grāmatā liek domāt par tiem daudzajiem, kas it kā jau neko lielu nav izdarījuši - ziedojumu kastē no sava mazuma iemetuši pārdesmit santīmu, atnesuši dažas fotogrāfijas, vēstules, cietumā vai nometnē pašu darinātu alumīnija karoti, gredzenu, adatu. Ja šis „katrs“ un „viens“ nenestu savas bezgala sāpīgo atmiņu drumsas, no kurām veidojas apsūdzība genocīdam pret mūsu tautu, tad nebūtu nedz muzeja ekspozīcijas, nedz arhīva. Iedomājoties to, kā šodien klājas tik daudziem „katram“ un „vienam“ viņu devuma vērtība pieaug - dažam tā ir vienīgā iespēja piedalīties savas valsts celsmē un sargāšanā. Viss lielais top no mazā. Arī tautas gājums un gars. Kā slota no daudziem trausliem zariem vai tauva no šķiedrām. Un visas tautas liktenis no atsevišķu cilvēku likteņiem.

Cilvēku iespējas ir tik dažādas. Ja Latvijā dzīvojošie muzejam galvenokārt dod laikmeta liecības, tad ārpuslatvijas ļaudis pašāz materiāli. Arī šajā ziņā visas iespējas vēl nebūt nav izsmeltas. Fonds ir ļoti pateicīgs Aivaram Sluča kungam. Viņa dāvinājums - videokameras un diktafoni - mums vārda tiešā nozīmē atraisa rokas. Tās mums bija svētku dienas, kad no Amerikas saņēmām šo sūtījumu.

Anda Līce

## Mūsu jaunieguvumi

### Sibīrijas ziedu vainags



vai mazāk visi bija zemnieki - viss, kas saistījās ar zemi un dabu, savīļoja līdz asarām. Zemnieka stīga ļāva saredzēt arī svešās zemes dabas krāšņumu, bet spēja par to priecāties deva spēku dzīvot un paciest šķietami neizturamo ikdienu.

Ausmas Taubes vēstulēs draudzenei Benitai Pētersonei uz papīra lapas kreisā stūra, kur parasti mēdz būt kāds zīmējums vai krāšņa vinjete, no Sibīrijas ziediem uzlīmēts vainags - sveiciens Jāņos klases biedriem Latvijā. Vainags ir saglabājies. Nav vairs nosakāma puķu krāsa un smarža, bet tas, ko sirds toreiz gribēja teikt, ir izlasāms arī šodien. Benita, savukārt, no Latvijas sūtītajā vēstulē lika dzimtenes ziedus un Raiņa ģimmetni. Neēdamas un nevalkājamas lietas, bez kurām svešums nebūtu panesams, arī šodien atgādina mums - ekstrēmos apstākļos bez garīgā spēka nav iespējams izdzīvot.

### Ar skolnieces roku

„Esiet lepni, latvieši, jo tikai mēs esam savas zemes īstie Ķpašnieki, nekādi varaskāri nabagi mums mūsu zemes tiesības nevar atņemt.“ Ar šādiem vārdiem pie Alūksnes ļaudīm 1945. gadā nāca Latvijas Nacionālās Jaunatnes Apvienības Alūksnes ģimnāzijas nodaļas jaunatnes grupas ar roku rakstītā žurnāla „Kokle“ četri numuri. Tāda „ķecerība“ nevarēja palikt nesodīta, un vienu no galvenajām „vaininiecēm“ 17-gadīgo Lūciju Sāgamežu - Nageli apcietināja un notiesāja uz 10 gadiem stingrā režīma labošanas darbu nometnē un 5 beztiesību gadiem. Šos žurnāla numurus viņa nodeva Okupācijas muzejam. Šodien gluži neticams šķiet pavisam jauno un nepieredzējušo cīnītāju varongars. Par to tika maksāta augsta cena - jaunība, veselība, iespējas. Pēc visa, kas bijis, Lūcijā Sāgamežā šis gars joprojām ir dzīvs. Tas ir spēks, ko nepazina tie, kas nodeva, apsūdzēja un tiesāja.

### Skolēni - padomju varas ienaidnieki

Dīvaina sajūta pārņem, lapojot čekas materiālus par Salacgrīvas vidusskolas 10. klases skolēnu Raiči Radziņu un viņa deviņiem biedriem. Viņš tiek apsūdzēts par piedāļšanos pretpadomju organizācijā „Dzirkstele“. Apsūdzībā ir arī kāds Ķpaši smags nodarījums - sarkanbaltsarkanā karoga uzvilkšana Ainažu zivju pārstrādāšanas fabrikas skurstenī 1957. gada 18. novembrī. Skatot šos materiālus, kļūst skaidrs, kā tapa lietas vairākos sējumos - neskaitāmas reizes atkārtoti vieni un tie paši uzvārdi, notikumi, sējumu un lappušu numuri, līdz lieta kļūst iespaidīgi bieza un smaga. Kriminālkodeksa 58. punkts ar saviem daudzajiem apakšpunktīem sniedza bezgaļīgas iespējas „piešūt lietu“ arī nepilngadīgajiem. Šīs tiesas kolēģijas sastāvā cilvēki ar latviskiem uzvārdiem. Un tā katrā šādā lietā savu roku ir pielikuši pašu ļaudis - ziņojuši, liecinājuši un beigās tiesājuši. Provokatori jau nemaz nevarēja būt cittautieši. Gan šie, gan citi čekas materiāli sagrauj mītu par to, ka šī gadsimta jaundarībās vainojami tikai sveštautieši.

## Vēstures elpa

„Mums kā mazai tautai nav kvantitātes, bet ar savu kvalitāti mēs noturēsimies starptautiskajā sacensībā un sargāsim mūsu atbrīvošanās kara ieguvumus. Ar stingru audzināšanu mums jāizkopj varongars, pašaizliedzība un pienākumu pildīšanas apziņa pret valsti un tautu.“ Tā 1935. gadā tautā laistās, pašrocīgi uzrakstītās grāmatas „Cīnā pret lieliniekiem 1919 -1920“ priekšvārdā rakstīja šīs grāmatas autors un cīņu vadītājs, Lāčplēša kara ordeņa kavalieris, kapteinis Hugo Helmanis. 132 lappušu biezā, ar 11 viņa paša zīmētām kartēm papildinātā grāmata iznākusi 175 eksemplāros. Grāmatas beigās - tās saņēmēju paraksti. Atverot grāmatu, sajūtam dzīvās vēstures elpu un varoņgaru, ko var ieaudzināt tikai ar darbiem, nevis ar skaistiem vārdiem. Grāmata uzskatāma par attieksmes un pienākumu paraugu pret valsti un tās vēsturi.

Anda Līce

## OMF bibliotēka

Vēl pirms diviem gadiem šie vārdi neizteica gandrīz neko, bet tagad, pašķirot bibliotēkas inventāra grāmatu, tajā atrodami ap 1400 grāmatu nosaukumi, un, ķemot vērā , ka daudzas no tām ir divos eksemplāros, tad muzejs var lepoties turpat ar diviem tūkstošiem sējumu. Protams, tas nav liels skaitlis kādai vispārīgai bibliotēkai, bet šeit ir atrodamas tikai grāmatas, kas attiecas uz muzeja pētīto laika posmu - tiem piecdesmit gadiem , kas sacirtuši latviešu tautu gabalu gabalos, radot „mēs“ un „jūs“, „šeit“ un „tur“.

Ir bezgala patīkami ķemt rokās un lasīt grāmatas, kurās iespiests OMF zīmogs, jo lielākā daļa no tām ir dāvinātas muzejam - un vai var būt brīnišķīgāka un sirsniņgāka dāvana par grāmatu? Un redzot plauktā blakus Stopiņu pagasta represēto biedrības dāvāto A. Pelēča „Sibīrijas grāmatu“ un V.Rūtenberga dāvanu - L.Žagara Losandželosā izdoto darbu „Nesodītais noziegums“, jādomā - mēs tomēr esam viens - viena tauta, vienas valsts pilsoņi. Tāpēc jo nežēlīgāks ir šis „mēs“ un „jūs“. Lielš, liels paldies tiem, kas ir atbalstījuši OMF bibliotēkas veidošanos, jo katram dāvātā grāmata stiprina tiltu, kas reiz atkal vienos mūsu tautu. Izdevumi latviešu valodā vajadzīgi mums pašiem - gan muzeja pētniecības darbā, gan apmeklētājiem, kuri muzejā bieži vien šķir vēstures lappuses, kuras līdz šim viņiem nav bijušas zināmas.

Tomēr Joti nepieciešami ir arī izdevumi krieviski, angļiski, vāciski - jo patiesību par notikumiem Latvijas okupācijas laikā, arī par tautas garīgo kroplošanu, kas notika valsts mērogā vai ikviens izglītības un kultūras iestādē - šo patiesību ir tiesības zināt ikvienam, īpaši cittautiešiem.

Vēlreiz Joti pateicos visiem mūsu atbalstītājiem, kas labi saprot, cik svarīga ir šīs bibliotēkas izveidošana un ceru arī uz turpmāku sadarbību!

OMF bibliotekāre  
Dace Ulpe

### Pateicamies grāmatu dāvinātājiem

1996. gada 2. pusgadā OMF bibliotēkai grāmatas dāvinājuši:  
Rīgas Ekonomikas institūts, Rīgas rajona Stopiņu pagasta Politiski  
represēto biedrība, P. Elferts, V. Nollendorfs, P. Lazda, I. Masītis,  
V. Rūtenbergs, G. Melngailis, P. Pērkons.

## **Uzcelsim muzeju mūsu jaunatnes izglītošanai**

Plašajā pasaulē izklaidētā latviešu sabiedrība ir lielu pateicību parādā tai entuziastu grupai, kas profesora Pauļa Lazdas vadībā dibināja Latvijas 50 gadu okupācijas muzeju. Pateicoties šo cilvēku pašaizliedzīgajam darbam, ļoti daudz ir paveikts kopš muzeja atklāšanas 1993. gada jūlijā. Šis muzejs ir nepieciešams, lai latvieši nezaudē savu nacionālo identitāti, lai Latvija turpina pastāvēt kā neatkarīga Eiropas valsts, jo kopīga vēsture un valoda ir vienotas tautas pamats. Šis muzejs glabā neviltotas vēsturiskas liecības par notikumiem okupētajā Latvijā un ir mūsu piemineklis Latvijas okupācijas upuriem.

Lai palīdzētu OM finansiālo problēmu jautājumā, ASV latvieši dibināja Okupācijas Muzeja Fonda Atbalsta Grupu ASV (OMFA) ar mērķi vākt ziedojuimus muzeja gadskārtējiem izdevumiem un patstāvīga, nepolitiska pamatlīdzekļu radīšanai. Neviena nozīmīga, nopietna sabiedriska organizācija nevar darboties bez stabilas finansiālas bāzes. Līdz šim Okupācijas muzejs ir strādājis ar gadījuma rakstura neparedzamiem ziedojuumiem, kas ļoti apgrūtina muzeja darbību.

Mēs aicinām latviešus visos kontinentos iesaistīties mūsu kopējā pienākumā nodrošināt Okupācijas muzeja pastāvēšanu nākotnē, dibinot atbalsta grupas ziedojumu vākšanai. Būsim radoši savā izdomā un devīgi savu aizvesto piemiņai. Uzcelsim muzeju mūsu jaunatnes izglītošanai.

Ziedojuumi ASV ir atvelkami no ienākumu nodokļiem un sūtāmi: PBLA-OMF, P. O. Box 4016, Rockville, MD 20849-4016.

Paldies!

Dr. Ilze Knezinska Schwartz, OMFA priekšsēde  
2280 Demington Drive, Cleveland, Ohio 44106, USA

### **OMF budžets 96. – 97. g.**

	Izdots 1996. gadā	Paredzēts izdot 1997. gadā
Algas, nodokļi	14 974	26 000
Birojs, pasts	3 206	3 000
Arhīvs	2 691	3 000
Reklāma	668	1 000
Izstāde (iekārtas)	3 695	6 000
Saimiecība	5 601	1 500
Eksponāti	5 697	6 500
Bibliotēka	503	1 000
Ceļa izdevumi	-	1 500
Publikācijas	1 400	4 500
Izglīt. programma	-	2 000 **
Grāmatu galds	-	500
Rezerve	-	2 500
Inventārs, remonti	-	-
Dažādi	2 358 *	1 000
<b>KOPĀ Ls</b>	<b>40 793</b>	<b>60 000</b>
Ēkas uzturēšanai		15 000
piešķīruma no valsts		

\* Šajos izdevumos ietilpst izlietotā mērķa ziedojuumu daļa - Ls 1189.4 lauku skolēnu ceļanauda uz Okupācijas muzeju. Neizlietotos mērķa ziedojuimus turpināsim izdot 1997. gadā, atbilstoši ziedotāju norādījumiem.

\*\* Ls 2 000 ir piešķīruma no OMF kopējā budžeta Okupācijas muzeja Izglītības programmai „Muzejs skolās - skolas muzejā“, kuram pamatlīdzekļus piešķira PBLA un Sorosa fonds Latvijā.

#### **Bez tam 1997. gadā OMF saņems un izdos:**

Sorosa fonda atbalstu video arhīva izveidošanai (96. un 97. g.)	Ls	8 000
Sorosa fonda atbalstu izglītības programmai	Ls	3 500
Latviešu Fonda atbalstu arhīva iekārtām	Ls	5 500

**Pateicamies ziedotājiem\***  
Pārskats par 1996. gada 2. pusgadu

**No \$ 1000 līdz \$ 10 000**

Ilze Křezinska - Schwartz, Ilgonis un Marta Priedulājs, Rita un George Romanovskis, Aivars Slucis.

Daugavas Vanagi ASV, Daugava Vanadzes ASV, Austrālijas latvieši, Čikāgas draudžu sadraudzības kopa, Latviešu tautas atbalsta grupa Čikāgā, Kanādas Daugavas Vanagi, Klīvlandes Latviešu biedrība, Zviedrijas Daugavas Vanagi, Daugavas Vanagu Melburnas nodaļa, Melburnas Latviešu Organizāciju Apvienība, LELBA (Latviešu ev. lut. Baznīca Amerikā), Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība, Sidnejas latvieši 18. novembra sariņojumā.

**No \$100 līdz \$ 1000**

Irēne Alunāns-Zaļāns, Edvin un Biruta Auzenbergs, Veronika un Jānis Bērziņi, Ira un Pēteris Bolšaitis, Džilda Brača, Jānis un Ārija Deglis, V. M. Gailītis un A. Jēgērs, Irma un Andris Jaunzemis, Dr. Jānis Jerumanis, Dr. Aina Galēja, Uldis Ģermanis, Krišjānis un Johanna Grants, Alfrēds un Sarmīte Grava, Artūrs Grava, Gunārs Klipsoms, Juris Klaviņš, John un Olga Klaviņš, Hugo un Velta Liepiņš, Artūrs un Ena Neparts, Andrejs Ozoliņš, Alberts un Gārija Ozols, Aija Pakulis, Jānis Ilgvars Plūme, Hermīne Rītiņa, Elga un Aivars Ronis, Verners un Silvija Rūtenbergi, John D. Strautnieks, Ansis E. Uibo, Ilgonis Zariņš, Vija Zeltiņš, Aina Zemdega.

Bostonas Daugavas Vanagi, Daugavas Vanagu Bedfordas nodaļa, Daugavas Vanagu Brisbanes nodaļa, Daugavas Vanagu Britu Kolumbijas nodaļa, Daugavas Vanagu Boltonas nodaļa, Kanādas Daugavas Vanagi, DV Kanādā Vanadžu valde, Daugavas Vanagu Kanādas Hamiltonas nodaļa, Daugavas Vanagu Kanberas nodaļa, Daugavas Vanagi Klīvlandē, Klīvlandes Daugavas Vanadzes, Milvoku Daugavas Vanadzes, Daugavas Vanagu Apvienība Nujorkā, Otavas Daugavas Vanagu nodaļa, Brisbanes latviešu biedrība, J. Daliņa fonds, Goppera Fonds, Latviešu Apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē Kultūras Fonds, Čikāgas Latviešu Organizāciju Apvienība, Latviešu Tautas Atbalsta Grupa Čikāgā, Latviešu Atbalsta Grupa Sanfrancisko, LELBA (Latviešu ev. lut. Baznīca Amerikā) 8. Sinode, Latviešu ev. lut. Baznīca Amerikā, L. D. S. Burtnieku Draudze, Latviešu ev. lut. apvienotā baznīca Kalamazū, Latviešu ev. lut. apvienotā Draudze Kalamazū, Lansingas latviešu ev. lut. draudze, Otavas Miera draudze, Otavas ev. lut. latviešu Miera draudze, Sioux Falls Latviešu Draudze, St. Pēterburgas ev. lut. draudze, St. Pēterburgas 3 latviešu organizācijas, Latviešu Sv. Jāņa ev. lut. Baznīca, Pertas draudze, Vilimantikas latviešu ev. lut. draudze, Ziemeļkalifornijas latviešu draudze, Grand Rapidu Latviešu Kredīsavienība, Grand Rapidu latv. ev. lut. draudze un Dāmu komiteja, Grand Rapidu un Apkārtnes Latviešu Pensionāru biedrība, Latviešu Klīvlandes Kredītsabiedrība, Ventas 27. gaidu vienība Klīvlandē, Viskonsinas Latviešu Kredītsabiedrība, Klīvlandes Latviešu Biedrība, Konektikutas Studenšu Korporāciju kopa, Latvisķā mantojuma fonds, Mineapoles Latviešu Akademiskā kopa, Veco Strēlnieku kopa Klīvlandē, Pensionāru Apvienība Klīvlandē, Kanberas Latviešu Rokdarbnieču kopa, Sieviešu rokdarbnieču kopa Sidnejā.

**Līdz \$ 100**

Edmunds Āboltiņš, Kārlis Avens, Nora Balodis, Irēna Bembergs, Valdis Bošs, Fanija Ceļmalnieks, Andrejs I. Celmiņš, Aristīds un Dace Cers, Ernestīne Ciemiņa, Oskars Daņiņovs, Velta Dēvis, Lilita DiLallo, Kārlis Dinbergs, Elga Dombrovskis, Pauls Edelbergs, Ausma V. Erikson, Andrew Ezergailis, Artūrs Ezergailis, Arvīds Freimanis, Kārlis un Nelly Freimanis, Ligita Galdiņa, John E. Galējs, Monvids Graudiņš, Laimdots un Maija Grendze, Andrejs J. Grots, Rasma Gundega Ieviņa, Maiga Igenbergs, Mudīte un Arvīds Indāri, Jānis Ivans, Kornēlija Jaunākais, Andrejs un Ingrīda Jurēvici, Ilmārs un Dagmāra Kalniņš, Rita Kaugurs, Kārlis Kaurats, Juris un Malda Kēlers, Andrejs Kičis, Olga un J. Klaviņš, Valdis Krādziņš ar ģimeni, Raimunds Krastiņš, Martin un Nellija Kronītis, A. Krūmiņš, Laimonis Krūmiņš, Paulis un Rita

Kubuliņš, Vilmārs Kukainis, Alfs Kundziņš, Dr. Andrejs un Ilona Ķīsis, Dr. Jānis Labsvīrs, Jānis Ladusāns, Elizabeth Lapainis, David un Sara Larson, Antons Lielbārdis, Benita Linde, Henni K. Maciejauskas, Ingvars Mamantovs, Visvaldis Mangulis, Imants un Austra Mežaraupi, Evalds Mežulis, Ruta Miezītis, Elza Migla, Artūrs un Marga Nikurs, Ārija un Andrejs Oltes, Valija Otlans, Kārlis Ozols, Viesturs un Vaira Paegle, Vera Papēdis, Izida Peterson, Oskars un Mētra Pētersons, Leonia Petraska, Aina Poilovs, Austra Puzina, Leontine Raestas, Vera Raugulis, Olga E. Rāviņa, Juris un Lauma Reinfelds, Jānis Ritums, Liesma Rops, Dr. Helmi Rozankowsky, Hermīne Rusmanis, Broņislava Sarna, Katrīna Saukants, Nonna Saulītis, Robert Seisums, Arnis un Māra Siksnas, Valdemārs un Gaida Skudra, Marija Skuja, Ilgvars un Aija Spilners, Ojārs Stāks, Laura Strautzels, Balva Students, L. un V. Steinbergs, Ilga B. Svechs, Dailons Štauvers, Alma un Fricis Šteinmanis, A. Strauts, Jānis Tenis, Ciprijans Tomiņš, Jānis Treimanis, J. M. Tums, Teodors un Lidijs Uldriķis, Juris un Ilze Upatnieks, Edvīns Upītis, Alfreds un Mirdza Ūdenāns, Arnolds Ūsis, Jānis Vaskis, Dace Venters, Gunārs un Ieva Vēveris, Kaspars Videnieks, Rasma Vilciņš, Zigfrīds Zadvinskis, Pauls un Alina Zelmenis, Viktors un Valda Zemesarājs.

Aivars Latviešu biedrība, Daugavas Vanagu Milvoku nodaja, Daugavas Vanagu Apvienība Minnesotā, Deitonas Ohaio Korporācijas kopa, Deitonas latviešu ev. lūt. draudze, Dienvidfloridas latviešu biedrība, Klīvlandes Apvienotās latviešu ev. lūt. drāudze, Korporācija „Selga“ Milvoku Latviešu Pensionāru Biedrība, Minnesotas kopa, Melburnas 1. ev. lūt. Latviešu draudze, Oaklandes Latviešu ev. lūt. Draudze, Oregonas Latviešu biedrība, Ziemeļkalifornijas Latviešu biedrība.

### Piemīnas ziedojuumi

Otto Nilles piemiņai - Valija Nille; Maijas Pukītes piemiņai - Richards Pukītis; Mirdzas Salinas piemiņai - Ludis A. Saliņš; Ausekla un Līvijas Krauksts piemiņai - Liene Straumanis Sorenson; Annas Klauvētajas piemiņai - Ilga Amatnieks, Jānis un Biruta Avotiņš, Jana Cazers-Khan, Joseph & Gail Deering, Aleksandrs Dzirne, Marta Gulbis, Ilmārs un Edgars Kalns, Girts un Liena Kaugars, A. un P. Lizenbergs, Konrāds un Aija Lubavs, Harijs Markevičs, Aldonis un Ruta Mežsēts, Vilis un Mirdza Mikelsons, Valdis Muižnieks, Emīlija un Ardis Ozoliņš, A. E. Ozols, Viesturs un Biruta Vistiņš, Erika Zeltiņš un Zinta Smith, Fannie un Ivars Zemitāns, Kalamazoo Latviešu Biedrība.

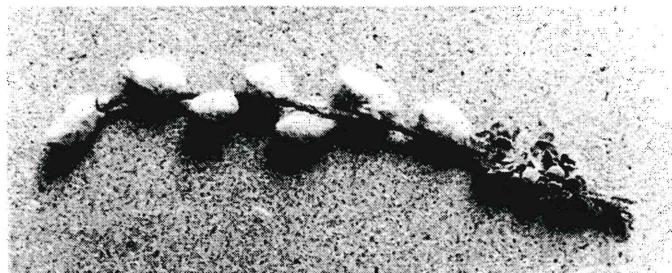
\* Vārdi un uzvārdi rakstīti tā, kā to norādījuši paši ziedotāji.

**Pateicība arī visiem anonīmajiem labvēļiem, kuri savu ziedojuumu  
ielika Okupācijas muzeja ziedojuumu kastē!  
Paldies!**

Okupācijas muzeja fondam, c/o PBLA-OMF, P.O. Box 4016, Rockville, MD 20849-4016. vai Strēlnieku laukumā 1, Rīga, LV-1050, Latvija	
<input type="checkbox"/> Pievienoju ziedojuumu _____ (čekī rakstāmi PBLA - Occupation Museum Fund vai Rīgā, Unibankas Rīdzenes filiāle, kods 310101598, OMF latu konta Nr. 02 400 700 517)	
<input type="checkbox"/> Piesaku gadskārtēju ziedojuumu _____ Pievienoju pirmo maksājumu, lūdzu sūtiet man gadskārtēju atgādinājumu.	
<input type="checkbox"/> Vēlos uzzināt par iespējām novēlēt Okupācijas muzejam īpašumu Latvijā.	
<input type="checkbox"/> Vēlos uzzināt par iespēju atlāpti Okupācijas muzejam testamentāru novēlējumu.	
<input type="checkbox"/> Savu ziedojuumu novēlu _____ (vārds, uzvārds) piemiņai.	
<input type="checkbox"/> Vēlos uzzināt par iespējām palīdzēt muzeja darbā.	

Vārds, uzvārds: \_\_\_\_\_  
Adrese: \_\_\_\_\_  
Telefons/fakss: \_\_\_\_\_  
Paraksts: \_\_\_\_\_ Datums: \_\_\_\_\_

Apkārtraksta vinjetē izmantots Elvīras Balodes - ģenerāla Jāņa Baloža kundzes - vieninieku kamerā no cietuma slimnīcas vates darinātais pūpolzars (1940. - 1954.).



Iesūtītos materiālus sakārtoja Anda Līce.

Redaktors Valters Nollendorfs.

Annas Zoldneres makets.

Ievērotas iesniegto manuskriptu ārzemju un Latvijas latviešu rakstības atšķirības.

Fotografēja Andrejs Edvīns Feldmanis un Valters Nollendorfs.  
Apkārtraksts Nr. 3, 1997. gada marts. Rīga.

Latvijas 50 gadu okupācijas muzeja fonds (OMF)

Strēlnieku laukums Nr. 1.

Rīga, LV - 1050

Tel. 7 212 715

E - pasts: [omf@lanet.lv](mailto:omf@lanet.lv)